

1. Abasár határa (Heves megye) Pa, Ő

A Heves Megyei Múzeumi Szervezet, a Dobó István Vármúzeum 2010. augusztus 31. és 2011. április 30. között kutatási terv keretében terepbejárásokat végzett a Mátra D-i részén. Cél a 2004–2007 közötti időszakban azonosított régészeti lelőhelyek műszeres bemérése, további, elsősorban őskori lelőhelyek feltérképezése a Mátrában, a tervésítésre alkalmas lelőhelyek felmérése.

A hegységperem szélén, a völgyekkel tagolt hegységperemi lejtőkön, a Bene-patak jobb partján 250–300 m tengerszintfeletti magasságon 4 gyűjtési ponton pattintott köveket gyűjtöttünk. A kövek nagy része másodlagos pozícióban volt. A Sinai-hegy környezetében, az 1. gyűjtési pontnál 1 penge és szilánkok kerültek elő (*Abasár 1. lh., KÖH 77261*). A 2. gyűjtési pontnál a nagy méretű andezit sziklatömbök környékén, a füves, köves részen, 3×3 m-en lamella, szilánkok, kötőrétegek koncentrációkat (*Abasár 2. lh., KÖH 77263*). A sziklatömböktől nem messze a füves részen és a humuszosodott talajból további pattintott köveket gyűjtöttünk. A 3. gyűjtési pont a Jóvilági-részen, a szőlőműveléssel megmunkált területen található. Itt 1 törött szilánkvakaró és 2 szilánk került elő szórványként (*Abasár 3. lh., KÖH 77265*). A 4. gyűjtési pont, Péterma területén, a Kopasz-hegytől kb. 500 m-re van (*Abasár 4. lh., KÖH 77267*). A szőlőben 1 nyersanyagot, 3 töredéket és 2 szilánkot regisztráltunk.

A Bene-patak jobb partján, a Kopasz-hegy D-i és DNY-i részén 4 gyűjtési pontunk volt. Három gyűjtési ponton (2 őskor, 1 felső paleolit, *Pálosvörösmart 1., 3–4. lh., KÖH 77269, 77273, 77275*), szórványosan lehetett gyűjteni a pattintott köveket. A 4. gyűjtési ponton közepes intenzitású felső paleolit telepet dokumentáltunk (*Pálosvörösmart 2. lh., KÖH 77271*).

Munkatársak: Kerékgyártó Gyula, Kecskeméti Attila, Kecskeméti Daniella, Fodor László (Dobó István Vármúzeum).

Konzulens: Dr. Mester Zsolt egyetemi adjunktus (ELTE Régészettudományi Intézet).

GUTAY MÓNIKA

2. Alsómocsolád, Pusztatemplom (KÖH 37069)

(Baranya megye) Kö

2011. március 28-án a falutól É-ra fekvő második és harmadik halastó gátjának DK-i meghosszabbításában, simított felszínen, 30–40 m sugarú körben sok újkori épülettörmelék között középkori téglatöredéket és egyértelműen templomra utaló embersont-töredékeket találtunk. Középkori cserép a templomtól ÉNy és DK felé egyaránt közepes sűrűségben fordult elő. A lelőhely a középkori Mórival azonosítható.

Munkatársak: Máté Gábor, Patton Gábor.

K. NÉMETH ANDRÁS

3. Alsónemesapáti határa (Zala megye) R, Kö, Tő

A Magyar Nemzeti Múzeum Nemzeti Örökségvédelmi Központ 2011 folyamán régészeti megfigyelést végzett a 76-os sz. főút rekonstrukciójának földmunkáival párhuzamosan.

Bucsay-erdő (KÖH 39068): Május 31-én egy vörösré átgett objektum feltárását észleltük a 44+446 km-szelvényénél az út jobb, vagyis É-i oldalán, részben a bevágás rézsűjén, részben az útalap szélesítésére kijelölt területen. Ennek leletmentését másnap, június 1-jén kezdtük meg. A méhkas alakú gödör betöltésében nagy mennyiségű, erősen szerves anyag, áglyenyomat paticsdarabot, legalján fekete, faszenes, gazdag szerves anyag maradványos réteget tapasztaltunk. A gödörfenék K-i részén egy 60×30 cm-es területen az elszenesedett gabonaszemek vastag rétegben jelentkeztek. Ezt teljesen kiemeltük és elcsomagoltuk természettudományos vizsgálatra. A belőle napvilágot látott kerámiatöredékek a késő rézkorra datálhatók. Az őskori gödör bontása során, az É-i rész fölött egy újabb gödört észleltünk, mely középkori leleteket tartalmazott. A lelőhely DK-i szélét érinti a 76-os sz. főút vonala. A feltárt leletanyag is megegyezik a terepbejárás során talált leletek korával, az egyik objektumból őskorra, a másiktól középkorra keltezhető leletanyag került napvilágra.

Kastélyhely (KÖH 39051): A 76-os sz. út 14. szakaszán, a 44+570–44+630 km-szelvény között az út jobb oldala mellett, az útbővítés építési munkái a lelőhelyet érintették, melyet 2011. május 30-án észleltünk. Az érintett területen, a domboldalon és az útalapozásra előkészített területen 8 objektum feltárta rajzolódott ki, valamint további leletes felületek. A sötét-szürke, paticsos betöltésű foltokban kerámiatöredékeket és csontdarabkákat találtunk, melyek a késő középkor/török kor idejére datálhatók. A lelőhelyet 1996-ban régészeti terepbejárás során Horváth László András lokalizálta a határ DK-i sarkában, a 76-os sz. műút É-i oldalán, a Bucsay erdőtől NyDNY-ra húzódó É–D irányú dombháton. Itt török kori leleteket talált. A 76-os sz. főút rekonstrukciójához kapcsolódó földmunkák során végzett szakfelügyeletünk alkalmával világossá vált, hogy a régészeti lelőhely kiterjedése D-i irányba nagyobb az eddig ismerteknél, egészen a 76-os sz. főútig ér. A lelőhelyen szakfelügyelet keretében, a jogszabályi változások miatt, feltárást nem végezhetünk, erre a területileg illetékes múzeum jogosult.

Munkatársak: Földi Áron geodéta, Spolár Erika muzeológus asszisztens.

TOKAI ZITA MÁRIA

4. Apátfalva, Belez (KÖH 52750)

(Csongrád megye) Sza, Á, Ú, I

A lelőhely Makótól K-re, mintegy 9 km távolságra, a Makó – Csanádpalota közötti műút két oldalán, a tervezett M43 autópálya 44+200–44+600 km-szelvénye között található (M43-45. lh.).¹ A környezetéből markánsan kiemelkedő, ÉK–DNY-i irányú dombháton fekvő lelőhelyet K-ról a Belez nevű meder, míg Ny-i szélét egy szintén mélyebb fekvésű, vízjárta időszakos meder határolja, ami a 44. sz. lelőhelytől is részben elválasztja.

¹ A próbafeltárásról szóló jelentést lásd: RKM 2010, 164.

A lelőhely megelőző feltárását 2011. május 23.–augusztus 25. között végeztük el. Az ásatás során megkutatott 28324 m²-ből 27587 m² volt régészetiileg fedett, amelyen összesen 136 objektumot, 298 stratigráfiai egységet különítettünk el.

A területről a gépi munka során eltávolított humuszvastagság a domborzati viszonyokhoz igazodva eltérő képet mutatott. A partosabb hátaikon viszonylag vékony, 20–40 cm humusz eltávolítását követően már jelentkezett a sárgásbarna színű, löszös szerkezetű, bolygatatlan altalaj, amiben jól kirajzolódta a többségében szürke színű objektumfoltok. Ny-i irányban, az egykori meder vonalában ugyanakkor vastag, sötétszürke színű, alsó részén erősen iszapos földet csak a talajvíz szivárgásáig termeltük le. Az itt található homogén betöltésben az egykori beásások foltjai alig különültek el a környezetüktől. Az azonban jól megfigyelhető volt, hogy a partosabb részről néhány Árpád-kori árok befutott a mederbe, sőt egy esetben átment a vizes, mély fekvésű rész nyomvonalán. A medertől K-re fekvő 18. századi tanya egyes jelenségei szintén egészen a meder széléig lenyúltak.

A legkorábbi időszakot a római császárkorból származó telepjelenségek képviselték. A mindössze 3, különböző kialakítású és méretű gödör, a D-i szelvényfelben, szórtan helyezkedett el. Betöltésükből rendkívül kisszámú, jellegzetes szürke színű edénytöredék, valamint egy erősen korrodált vasfibula látott napvilágot. Ezenkívül néhány szarmata kerámia-töredéket, illetve egy császárkori bronzérmét az Árpád-kori árkokból is összegyűjtöttünk.

A jelenségek döntő többsége az Árpád-korból származott. A korszakhoz kapcsolható 140 stratigráfiai egység összesen 80 objektumot alkotott.

Tíz lekerekített sarkú, téglalap és négyzet alaprajzú, többségében sekély mélységű épületet tártunk fel. Néhány kivételtől eltekintve mindegyik épület tetőszerkezetét két ágasfa tartotta. A viszonylag kis alapterületű, 5–6 m²-es épületek eredetileg valószínűleg pásztorkunyhók lehettek, amelyet csak időszakosan használtak. Erre utal, hogy az épületekben kis méretű, különböző kialakítású, sok esetben csak éppen kitapasztott tüzelőhely, kemencekezdemény volt. Ezek között egyaránt előfordult a ház egyik sarkába bevált kemence, illetve az épület padlószintjén kialakított tüzelőhely. A kemencék száját, ill. platniját több esetben malomkötőredékekkel rakták ki. Az épületek közül említésre méltó a 101. sz. ház, amely D-i felének aljában apró gallyakból kialakított elválasztó fal nyomát dokumentáltuk.

A szelvény középső és K-i felében, az épületek közelségében 5 szabadban álló kemencét tártunk fel, amelyek közül a 31. sz. objektum egy 3 kemencéből álló kemencebokor volt. Mindegyik kemence vastag agyagtapasztása alatt találtunk kerámia-iréteget, míg az 59. sz. kemence tapasztásából a kerámia-töredékek mellett nagyszámú fémsalak is előkerült.

Az Árpád-kori objektumok többségét a különböző funkciójú és méretű árok, árokrendszerek alkották. A kerek és szögletes alaprajzú területeket övező árok töréspontjaiban rendszerint kisebb-nagyobb gödörszerű kiszélesedéseket, illetve lemélyedéseket figyeltünk meg. Az egyértelműen karámként funkcionáló árok mellett, területet határoló, ill. egyszerű vízelvezető szerepet betöltő árok, árokszakaszok is előfordultak.

A többségében méhkas, illetve öblös kialakítású, kisebb-

nagyobb méretű, gabonátárolásra szolgáló gödrök főként a lelőhely K-i felében, viszonylag szórtan helyezkedtek el, de kis számban a szelvény Ny-i részében is megtaláltuk őket. A gödrök egy másik típusát az árok találkozásában, ill. a töréspontokban kialakított tölcésesen szűkülő, vagy hengeres kialakítású leásások adták. Ezek elsődlegesen vízgyűjtésre, víztárolásra, illetve az állatok itatójaként funkcionáltak. A gödrök közül említésre méltó a 28. sz. szögletes alaprajzú tárológödör, amelynek aljából számos vaseszköz (eke, sarló, vaspántok, sarkantyú és egyéb ismeretlen rendeltetésű vastárgyak) látott napvilágot.

Az Árpád-kori objektumokból jellegzetes 11–12. századi leletanyag került elő: különböző kialakítású bográcsok mellett fenékbélyeges fazekak, tálak, ill. egy palack és egy nagyobb tárolóedény töredékei. A kerámia-letek mellett viszonylag jelentősebb mennyiségben kerültek elő fémtárgyak, valamint a fémmegmunkáláshoz kapcsolódó fémsalak. Ezek közül említésre méltó a 44. és 45. lelőhely közötti terület lőszermesztése során talált Árpád-kori sarkantyú, valamint 109. sz. árok betöltéséből származó kis méretű, bordázott S-végű karika. Az árkokból és az épületekből kikerült kőanyag is változatos képet mutatott, amelyek közül a leglátványosabb a 2. sz. árok Ny-i részében található gödörszerű lemélyedéséből előkerült ép malomkő volt.

A lelőhely Ny-i részén, közvetlenül a meder K-i oldalán 59 újkori jelenséget dokumentáltunk. Ezek többségét nem bontottuk ki, csak a térképen jelöltük foltjukat, valamint néhány kivételtől eltekintve fotót készítettünk róluk. A korszakból mindössze néhány cseréppipát, illetve egy 1781-es 1 krajcárost csomagoltunk el, ami elég jól bedatálta az egykori tanyahely korát.

A pontosan keltezhető jelenségek mellett a lelőhely egész területén előfordultak ismeretlen korú árok és gödrök. Ezek többsége valószínűleg szintén az Árpád-korba tartozhatott, de a szelvény Ny-i részében a 18. századi kelteztést sem zárhatjuk ki. Szintén ismeretlen korú az a csontvázas temetkezés, amelyet a 18. sz. árok vágott és csak a lábszárcsontok, valamint lábfejcsontok maradtak meg.

Munkatársak: Szilágyi Kata, Olgyay János és Gábor László technikusok.

VARGA SÁNDOR

5. Apátfalva, Nagyút-dűlő (KÖH 52748)

(Csongrád megye) Sza, A, Á

2010. november 3.–2011. október 7. között folytattunk próba-² és megelőző feltárást az M43 autópálya M43-43 jelű lelőhelyén, és a hozzá tartozó depó területén. Az eredetileg kitzűtött terület az Apátfalva–Királyhegyes közötti műúttól K-re kb. 500 m hosszan húzódott az autópálya 44. sz. lelőhelyéig. A 2010. november 3–26. és a 2011. április 18–30. között végzett próbafeltárások alapján kiderült, hogy a lelőhely K-i vége összeér

² A próbafeltáráról szóló jelentést lásd: RKM 2010, 164.